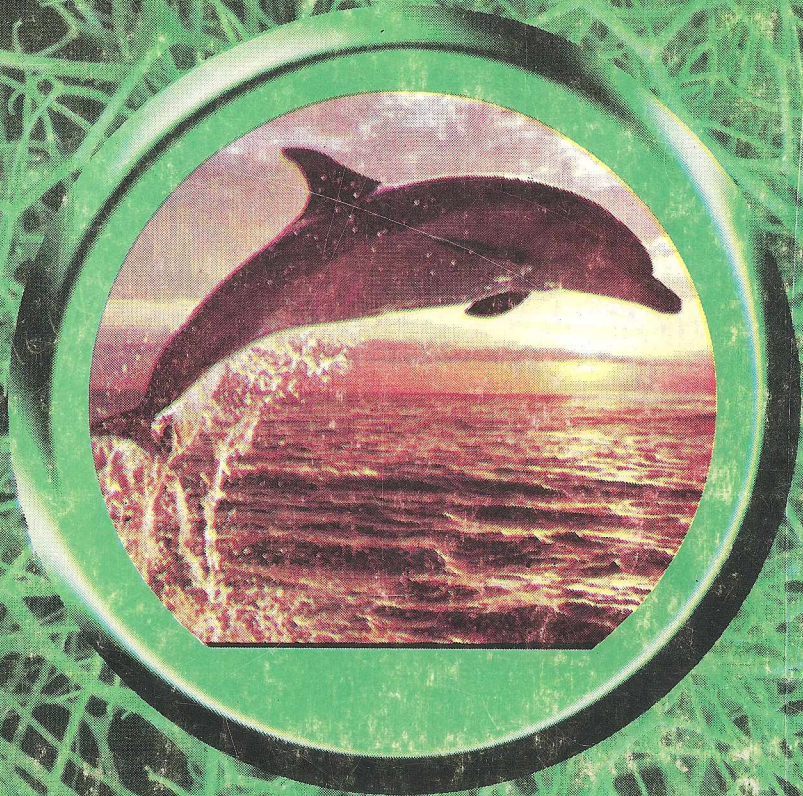

581,5(477)(082)

Матеріали I міжнародної наукової конференції

**ПРОБЛЕМИ
ЕКОЛОГІЇ
ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ
ОСВІТИ**

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЇ ТА БІОЛОГІЇ ЗВИЧАЙНОГО КОСТОГРИЗА В ПРАВОБЕРЕЖНІЙ ЧАСТИНІ СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

КОЦЮРУБА В.В., НЕСТОРОВА О.Ю., СТРИГУНОВ В.І.

Криворізький державний педагогічний університет, Криворізьке відділення Українського орнітологічного товариства ім.К.Ф.Кеслера

Костогряз (Coccothraustes coccothraustes L.) є фоновим гніздовим, осілим та кочовим птахом у лісництвах і населених пунктах Правобережної частини степової зони України.

Матеріал по біології та екології збирався під час стаціонарних та експедиційних досліджень в 7 лісництвах (Гурівському, П'ятихатському, Софіївському, Карачунівському, заказниках Володимирівська дача, Недогорський ліс, Летючі піски) та місті Кривий Ріг в 1994-1996 роках. Всього проведено 58 обліків і спостережень. Знайдено і виміряно за загальноvizначними методиками 45 гнізд, 23 кладки, 91 яйце.

Зимують костогрязи в населених пунктах, лісопарках, в заплавних лісах. В більшості випадків тримаються невеличкими зграями, концентруючись в рідколіссях з маслинки, по ярах, в лісах. Чисельність складає від 1,2 до 20,9 особин на 10 га і є найвищою в дібровах та рідколіссях з маслинки, глоду (Дзержинське, Гурівське лісництво).

Весняна міграція триває в першій половині березня. Переліт відбувається вздовж лісосмуг, лісопаркових зон, зграї нараховують до 15 - 40 особин. В населених пунктах осілі та кочові птахи.

На гніздових ділянках спочатку з'являються самці, через 1- 2 тижні - самки. В державному заказнику Володимирівська дача щільність гніздових пар складає 3,1 на 10 га (4 % від гніздового населення птахів). В робінієвих та змішаних кварталах з розвиненим підліском вона значно нижче до 1,3 пар на 10 га або костогряз не гніздиться. Такі ж показники отримані в молодих деревних насадженнях віком до 15 - 20 років (Гурівське лісництво). В лісництвах поблизу населених пунктів (Карачунівське, П'ятихатське) має низьку чисельність - 1,4 - 3,2 пар на 10 га. В місті Кривий Ріг - 0, 7 - 1,8 пар на 10 га (в селитебній зоні 0,7 - 1,3 ; в парках - 0,9 - 1,8 ; в лісопаркових зонах - 1,2 - 1,8 пар). Одна з причин цього - рекреаційне навантаження та дія фактору неспокою.

Гніздиться на різних деревних породах, вибірковості деревних порід не виявлено. Але з 46 обстежених гнізд, 20 були розташовані на глоді, значно рідше на груші (9), дубі (7), зрідка на клені, ясені та в'язі. В Гурівському лісництві 18 гнізд знайдено на глоді (50 %), 7 - на груші (20%). Характер розташування гнізд різноманітний, що говорить про різну стратегію гніздобудування. Переважна кількість гнізд (20 з 34) розташована в пристовбурній розсохі (понад 59%), в верхівковому розгалуженні - значно рідше. І достовірно залежить від типу гілкування дерев. Відмінності у розташуванні залежать також від висоти та характеру насаджень, інтенсивності дії фактору неспокою.

Висота розташування гнізд від 1,0 до 11,5 м, в середньому 3,12 м. Аналіз висоти розташування гнізд (п = 45) на окремих деревних породах вказує на найбільш високе розташування гнізд на глоді (9,5 м), клені (8,03 м), дубі (4,78 м). На інших деревах гнізда будувались достовірно нижче. Будівельний матеріал гнізд типовий, але в Гурівському лісництві окрім корінців рослин у лотках знаходили шерсть зайця та козулі.

Розміри гнізд ($n = 42$): зовнішній діаметр (D) - 61 - 195 (120,24), діаметр лотка (d) - 40 - 94 (72,84), висота гнізда (H) - 50 - 148 (76,25), глибина лотка (h) 23 - 85 (45,71) мм. По окремих лісництвах розміри відрізняються незначно.

Гніздо буде самка під наглядом самця. Початок кладки в кінці квітня до 15 травня. Найчастіше в кладці 4 - 6 яєць, з блакитним коліром та чорними і коричневими плямами та рисками. Переважають у малюнку лінії, рисунок рівномірний по всій поверхні. Розміри яєць (\min - \max (середні), мм): 21,4 - 27,5 x 16,0 - 19,8 (23,96 x 17,16). Тривалість насиджування 14 - 15 днів. Найчастіше повні кладки відмічались до 9 травня (понад 70%). Наприкінці травня вилупляються пташенята. Тривалість вигодовування у гнізді - 14 - 15 діб. Середня кількість зльотків на гніздо - 3,8 ($n = 18$). Завдяки дії фактору неспокоею зменшується ефективність розмноження. В місцях з інтенсивним відвідуванням місць гніздування костогриза людиною (Гурівське лісництво поблизу табору відпочинку, рекреаційна зона Карачунівського лісництва) спостерігались покинуті кладки, гнізда з пташенятами, розорені гнізда. В таких місцях гніздування достовірно підвищується висота розташування гнізд (з 3,1 до 6,7 м), віддаленість від краю просіки, лісу (пересічно - з 4,6 до 17, 8 м).

Фенологія гніздування цілком відповідає особливостям, характерним для суміжних регіонів.

Осіня міграція припадає на 2-3 декади вересня і триває до 2 половини листопада. Під час міграції утворюються зграї до 120 - 150 особин. Переліт відбувається по лісосмугам, лісопарковим зонам, при сприятливих погодних умовах затримується на декілька тижнів. В приміських лісах, парках і селитебній зоні міста Кривий Ріг тримається переважно осіло, але здійснює добові та кормові кочівки. Співвідношення молодих і дорослих особин близьке до 1 : 1.

Господарче значення виду в умовах обстеженої території, вплив на садівництво та присадибне господарство незначні.

ДЕЯКІ ЕКОЛОГО-ФАУНІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВЕРДОКРИЛИХ ГУРІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА

ГОЛОВАТЮК А.І., ЛАПІН Є.І.

Криворізький державний педагогічний університет

Матеріал для цієї роботи збирався під час стаціонарних та експедиційних досліджень протягом двох польових сезонів методом банок-пасток. При дослідженні колеоптерофауни Гурівського лісництва за 4600 пасткодіб було відловлено 21_086 особин педобіонтів, які відносились до 20 великих таксонів. Домінували представники кліщів (Acari), жуків (Coleoptera), двокрилих (Diptera) та павуків (Aranea) - відповідно 48,6 ; 28,4; 22,9 та 12,1% від загальної кількості відловлених педобіонтів. З них було 5985 особин імаго твердокрилих та 122 личинки. Вловистість твердокрилих складала 13 особин на 10 пасткодіб. Тут мешкають представники 124 видів з 80 родів та 20 родин. Аналіз показав, що домінують представники родин Staphylinidae, Carabidae та Silphidae. У кількісному відношенні домінували стафілініди. Було відловлено 2740 особин стафілінід, що склало 45,8% від усієї кількості твердокрилих. Але у видовому різноманітті вони поступались журунам (відповідно 24 види з 14 родів та 42 види з 22 родів). Чисельність журунів складала 21,5%. Звертає на себе увагу